

Юлія ЯКИМЧУК,

кандидат психологічних наук, доцент,
Хмельницький національний університет

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

На основі дослідження питання застосування мотиваційних стратегій на заняттях з іноземної мови автором статті визначено передумови формування мотивації вивчення іноземної мови студентами вищих навчальних закладів. Такими передумовами є створення позитивного образу викладача; фокусування програми на речах, які потрібні студентам для майбутньої професійної діяльності, які відповідають їхнім віковим та індивідуальним інтересам; правильне оформлення класної кімнати. Забезпечення цих передумов сприяє ефективному застосуванню мотиваційних стратегій вивчення іноземної мови у внз.

***Ключові слова:** мотивація, передумови формування мотивації, мотиваційні стратегії, образ викладача іноземної мови, класна кімната.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема мотивації та мотивів поведінки є однією з головних у психологічній науці. Мотивація є предметом пильної уваги в психології, накопичений великий досвід дослідження цього явища. Мотивація – це теоретичний концепт, що вживається для пояснення ініціації, спрямованості, інтенсивності та наполегливості поведінки, особливо цілеспрямованої поведінки. Для ефективного застосування мотиваційних стратегій необхідне виконання певних передумов. Ієрархія потреб Маслоу передбачає, що вищий рівень потреб може бути задовільнений тільки після задоволення потреб нижчого рівня. Інші наукові дослідження вказують на те, що мотивація працівників пов'язана з умовами праці, їхніми стосунками з колегами та з керівниками.

Ідеї створення середовища, в якому студенти почуваються комфортно, безпечно висувалися Джеймсом Комером, Джоном Новаком, Вільямом Перкі, Карлом Роджерсом. Така атмосфера сприяє формуванню позитивного ставлення до внз, що, в свою чергу, підвищує мотивацію студентів до навчання.

Метою статті є визначення та характеристика передумов формування мотивації вивчення іноземної мови студентами ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для створення умов формування стійкої мотивації вивчення іноземної мови студентами необхідно виконання певних передумов. Першою передумовою є створення позитивного образу викладача. Другою передумовою є фокусування програми на речах, які потрібні студентам у майбутній професійній діяльності, які відповідають їхнім віковим та індивідуальним інтересам. При цьому рівень складності навчальних матеріалів має відповідати наявному рівню розвитку комунікативної компетентності студентів та сприяти її розвитку. Третьою передумовою є правильне обладнання класної кімнати як місця для навчання, як середовища, в якому студенти мають досягти високих показників якості навчання, успіху у взаємодії з викладачем та одногрупниками, а також подолати наслідки можливого попереднього негативного досвіду, пов'язаного з вивченням іноземної мови.

Образ – це суб'єктивна картина світу чи його фрагментів. Однією із найважливіших особливостей образу є його цілісність. Образ – завжди сигнал та визначає реакцію зближення чи віддалення від подразника. Людина не просто відчуває, вона почуває пізнавальну, емоційну, естетичну потребу у відчуттях. В цій потребі закладена основа пізнавального, естетичного, емоційного розвитку особистості, її сприймання світу та відношення до нього. Образ викладача іноземної мови має складну структуру. Елементами такого образу є зовнішній вигляд, темперамент, риси характеру, співвідношення між внутрішнім та зовнішнім Я, стиль управління студентами, професійна компетентність, емоційна зрілість, вербальна та невербальна поведінка. Особисті якості та поведінка викладача в аудиторії може стати доволі сильним знаряддям підвищення мотивації студентів вивчення певного предмета. Такі характеристики, як привітність, дружелюбність, відкритість, щирість роблять людину приємною для спілкування. Важливо також те, наскільки студенти цінують думку викладача, захоплюються ним та поважають його як

особистість. Активність студентів підвищується, якщо студенти відчують, що викладач активно бере участь в навчальній діяльності разом з ними, і знижується, якщо вони цього не відчують. Для кращої взаємодії зі студентами необхідно вивчити їхні індивідуальні характеристики, інтереси, інформацію про їхні родини та стосунки в сім'ї. З іншого боку, корисно допомогти студентам краще пізнати особистісні якості викладача. Цього можна досягти, поділившись з ними інформацією про свій життєвий досвід, інтереси, ставлення до певних подій. В результаті студенти стануть більш відкритими та щирими у взаємодії з викладачем.

Важливо, щоб образ був цілісним, тобто його зовнішні вияви мають співпадати з внутрішньою сутністю. Трапляється так, що викладач має бездоганну зовнішність, гарний одяг, зачіску, посміхається, проте це не додає до його позитивного образу. Причиною цього є часто дисбаланс між зовнішнім та внутрішнім Я. Іншими словами, за бездоганною зовнішністю немає такого ж красивого внутрішнього світу, моральності, порядності, доброти і т. ін.

До професійної компетентності викладача іноземної мови входить знання мови, володіння новітніми методиками її викладання, ґрунтовні знання світової культури.

Важливо, щоб викладач був орієнтований на формування власного позитивного образу. Завдяки вдало сформованому образу підвищується мотивація, увага до дисципліни та до конкретного навчального матеріалу, сприйняття педагога як більш компетентного, а також підвищується самооцінка педагога [1].

Емоції, так само як і мисленнєві процеси, виконують функції обробки первинної інформації про світ, у результаті якої ми можемо сформулювати свої судження про нього: мисленню належить вирішальна роль у розкритті сутності речей і явищ, емоціям – визначення їхньої цінності. Когнітивісти твердять, що студенти вчаться, коли вони активно думають про те, що вони вчать. Але враховуючи взаємовідносини між когнітивним і емотивним у людському мозку, можна сказати, що студенти почнуть про щось активно думати, якщо вони

цього захочуть. Якщо взяти до уваги, що мовлення є відбиттям процесів мислення і що низка учених називає емотивність однією з основних функцій мови [2; 3], ми приходимо до висновку про необхідність наявності емотивного фактору в процесі навчання іноземній мові. Емоційно забарвлена інформація запам'ятовується краще та є більш стійкою, щодо факторів, які сприяють забуванню інформації. Тому уміння зробити навчальний матеріал емоційно забарвленим сприяє формуванню позитивного образу педагога. Але емоційна зрілість викладача полягає не тільки в умінні підібрати вправи з емоційним забарвленням або самому додати до них емоційний компонент. Емоційно зрілий викладач має розуміти емоційний стан студентів, керувати ним, створювати приємне емоційне середовище на занятті. Викладач також має вміння керувати власними емоціями, не дозволяти, щоб його позитивні чи негативні емоції заважали навчальному процесу, призводили до конфліктних ситуацій, сприяли пригніченню чи надмірній збудливості студентів.

Важливим елементом образу викладача є стиль педагогічного керівництва. Традиційно виділяють авторитарний, демократичний та ліберальний стилі. Представники авторитарного стилю керівництва дають вказівки та вимагають їх виконання без пояснень, чому саме їх потрібно виконувати. Представники цього стилю вважають, що однією із найкращих рис студента є здатність беззаперечно виконувати їхні вимоги.

Педагоги, які орієнтуються на демократичний стиль керівництва сприймають студентів не тільки як об'єкт, але й як суб'єкт навчання. Такі викладачі враховують їхню думку, побажання, інтереси, індивідуальні особливості, коректно вирішують проблемні ситуації. Вміння чути студентів дає змогу приймати більш виважені рішення та покладатися в процесі досягнення навчальних та освітніх завдань на студентів не як на підлеглих, а як на рівних собі учасників навчального процесу.

Представники ліберального стилю педагогічного керівництва намагаються не втручатись в конфліктні ситуації, самоусуваються від вирішення проблем та від життя студентського колективу взагалі, а іноді

просто виконують за студентів якусь роботу замість того, щоб вимагати її виконання від своїх підопічних.

Т. В. Фелан визначає стилі педагогічного керівництва на основі критеріїв «вимогливість» та «теплота у відношенні до людей». Такими стилями є: авторитарний (вимогливість +, теплота -), ліберальний (вимогливість -, теплота +), байдужий (вимогливість -, теплота -), авторитетний (вимогливість +, теплота +) [4].

Схильність педагога до того чи іншого стилю керівництва визначається його темпераментом, характером, вихованням, індивідуальним сприйманням світу. Тому дуже складно перетворитися з автократа на ліберала та навпаки. Проте скоригувати свій стиль в залежності від певної ситуації не тільки можна, але й потрібно. Чим більший діапазон стилю педагогічного керівництва, тим більше шляхів здійснення впливу на студентів, а тому більше гарантій досягнення успіху при вирішенні різноманітних педагогічних та психологічних задач.

Викладач, який дбає про створення позитивного образу має вміння читати мову жестів та слідкувати за власною мовою тіла. В. Лабунська виділяє такі невербальні знакові системи, що передають інформацію: кінетичну; просодичну й екстралінгвістичну; організацію простору комунікативного процесу [5].

Невербальна комунікація – це обмін інформацією за допомогою несловесних знаків. Людина здатна розуміти 650-700 слів на хвилину, а вимовляти 150–180. Отже, слухач має три чверті часу для оцінювання, схвалення, заперечення тощо. А. Піз наводить дані, отримані А. Мейєрбіаном, що передача інформації відбувається на 7% за рахунок вербальних засобів, на 38% за рахунок просодичних засобів (тембр, інтонація, паузи, гучність голосу) та на 55% за рахунок невербальних засобів [6].

Невербальні засоби комунікації мають певні особливості. Ці засоби декодуються у межах певного контексту; неструктуровані; їх неможливо розкласти на певні складники; неінтенціональні; спонтанні; засвоюються

кожним носієм певної культури шляхом спостережень, копіювання невербальної поведінки інших людей; виникають під домінантним впливом правої півкулі головного мозку.

Невербаліка доповнює інформацію, отриману за допомогою вербальних засобів або суперечить їй. В останньому випадку невербаліка несе більш правдиву інформацію, тому що породжується підсвідомо і дуже часто не піддається свідомому контролю. Вербальна поведінка може пристосовуватись до вимог ситуації, тоді як невербальна є у цьому розумінні менш пластичною, а тому більш правдиво передає ставлення співрозмовників один до одного, до предмету та змісту розмови, також свідчить про справжній емоційно-психологічний стан мовців.

Невербальна поведінка людини поліфункціональна. Вона доповнює, підсилює, послаблює чи докорінно змінює значення, виражене вербальними засобами; свідчить про соціальний статус людини та про її належність до певної етнічнокультурної групи; є індикатором емоційного стану людини; є виявом її характеру; відображає ставлення мовця до співрозмовника чи до змісту бесіди; свідчить про наміри комуніканта; є показником рольових відносин співрозмовників; є одним із чинників формування міжособистісних відносин.

У процесі вивчення можливостей невербальних засобів комунікації людина пізнає себе, підвищує культуру своєї поведінки, освоює етикет ділового спілкування, краще бачить образ свого співрозмовника, має уявлення про його оцінку ситуації та про його емоційно-психологічний стан. Це допомагає уникнути непорозумінь, подолати комунікативні бар'єри, підтримувати оптимальний рівень психологічної близькості між співрозмовниками, є чинником, що формує їхні подальші взаємини.

Невербальна поведінка формується на основі безумовних рефлексів у процесі діяльності людини в певному соціокультурному середовищі. Низка невербальних знаків мають універсальне значення, інші ж обумовлені соціальним статусом та типом культури. Невербальні компоненти несуть

значну частину інформації, впливають на перебіг та результат комунікації. Вони створюють образ комунікантів та сприяють чи унеможливають подальше спілкування та відносини між співрозмовниками. За допомогою невербальних засобів викладачеві слід підкреслювати свою відвертість, відкритість, розуміння співрозмовника, підтримку, прихильність до студента. Важливо для викладача також правильно розуміти невербальні сигнали. Слід зазначити, що читати їх необхідно в комплексі, адже іноді вони можуть бути викликані лише індивідуальними фізичними особливостями. Правильне розшифрування інформаційних сигналів, поданих невербальними засобами дає змогу правильно оцінити співрозмовника, уникнути конфліктних ситуацій, непорозумінь, розчарування.

Посмішка, незначний нахил корпусу вперед, легкий нахил голови вбік створює довіру до педагога як до відкритої приємної людини, готової до співпраці. Хо́да педагога також є частиною його образу. Занадто легка хо́да викладача розсіює увагу студентів, а важка хо́да тримає студентів у психологічній напрузі.

Міміка обличчя виражає настрій, почуття, емоції людини. При цьому мімічні реакції часто випереджають мовленнєві. Викладачеві завжди необхідно звертати увагу на те, щоб мімічні реакції співпадали зі змістом вербального мовлення педагога. Неспівпадання значень вербальної та невербальної комунікації негативно впливають на загальний образ викладача.

Отже, створення позитивного образу викладача вимагає постійної, послідовної та доволі ретельної праці з боку педагога. Особливу увагу слід звернути на необхідності створення цілісного образу, де кожен елемент нерозривно пов'язаний з іншими та не суперечить їм.

Другою передумовою формування мотивації вивчення іноземної мови студентами вnz є фокусування програми на речах, які потрібні студентам у майбутній професійній діяльності, які відповідають їхнім віковим та індивідуальним інтересам, а також особливостям академічної групи. При цьому при виборі рівня складності навчальних матеріалів слід керуватись зоною

актуального та найближчого розвитку комунікативної компетентності студентів. Слід також забезпечити максимальну культурологічну спрямованість навчального процесу.

Правильне оформлення кабінету іноземних мов є третьою передумовою формування мотивації студентів до вивчення іноземної мови. Оформлення кабінету посідає важливе місце в формуванні культури особистості студентів, є інформаційною підтримкою навчального процесу, сприяє розвитку іншомовних компетентностей, дає нові знання про світ взагалі та про історію, традиції, визначні місця, особливості культури країни, мова якої вивчається.

Звичайно ж, кабінет має задовольняти санітарно-гігієнічні вимоги щодо чистоти приміщення, його розмірів, освітлення, а також відповідати правилам безпеки. Необхідно звернути увагу на те, щоб аудиторія була комфортною та сумісною з методами навчання та стилем управління викладача. Щодо комфортності, то тут важливо, щоб кімната була достатньо освітленою, озелененою, не перевантаженою меблями, щоб для кожного студента було робоче місце. Однією із основних вимог до кабінету є відповідність його стендів, плакатів, таблиць, технічних засобів, підручників, роздаткового матеріалу навчальній програмі. Надписи на них мають бути зробленим шрифтом, який студенти зможуть читати зі свого робочого місця.

Стенди, які несуть інформацію, необхідну студентам на кожному занятті, залишаються незмінними, наприклад, таблиця неправильних дієслів. Але більшість стендів, плакатів, таблиць з лексичним, граматичним, краєзнавчим матеріалом необхідно періодично оновлювати. Адже все нове підвищує інтерес, цікавість, привертає до себе увагу. Разом з тим оновлення не має відбуватися на кожному занятті, адже матеріал, який сприймається зоровими рецепторами тривалий період часу краще запам'ятовується. Ми рекомендуємо міняти стенди орієнтовно раз на місяць. Навчальні досягнення студентів (вдало написаний твір, майстерно зроблений переклад) мають також бути частиною інтер'єру класної кімнати. Це стане одночасно похвалою за вкладену працю в проект, спонукатиме до подальших досягнень виконавців робіт та їхніх одногрупників,

а іноді до дискусії з приводу певних питань, що зближуватиме між собою студентів, сприятиме створенню колективу і, разом з тим, мотивуватиме поглиблене вивчення тих чи інших аспектів дисципліни, щоб компетентно взяти участь у обговоренні. Щодо розміщення стендів слід відмітити, що вони мають розташовуватися перед студентами та на бокових стінах класної кімнати. Їх недоцільно розташовувати за спинами студентів, тому що вони, як правило, залишаються поза увагою. Тут слід розташовувати шафи з підручниками, довідковою літературою, роздатковим матеріалом. Цей матеріал має бути чітко систематизованим по темах, роках вивчення, складності тощо.

Використання сучасних технічних засобів інтенсифікує навчальний процес та є потужним засобом мотивації студентів до вивчення іноземної мови. Тому необхідно намагатися обладнати кабінет комп'ютерами, ноутбуками, мультимедійними проекторами, лінгафонними комплексами, принтерами, сканерами.

Звичайно ж, кабінет має сприяти створенню психологічного клімату, що допомагає студентам не боятись висловлювати свої думки іноземною мовою, вільно спілкуватись з іншими студентами та викладачем, але разом з тим не розслабляти їх, адже вони знаходяться на занятті та мають активно засвоювати нові знання. Квіти, картини, портрети видатних особистостей сприятливо діють на загальну атмосферу.

Що стосується інтер'єру кабінету, то важливу роль відіграє колір стін, стелі, підлоги. Традиційно вважається, що найсвітлішим відтінком фарбують стелю, а найтемнішим – підлогу. Стіни мають бути темнішими стелі та світлішими підлоги. Вибирати колір оформлення кабінету необхідно з урахуванням впливу кольору на настрій та поведінку людини. Існує класифікація кольорів за їх психологічним впливом на людину. Колір може подобатись чи не подобатись, людина може перебувати у різному настрої, але це зовсім не змінює його вплив на психіку.

Наприклад, білий символізує чистоту, але він не буде сприяти підвищенню комунікативності студентів. Тому білим можна фарбувати хіба що

стелю. Зелений колір заспокоює нервову систему, розслабляє людину, тому він не підходить для оформлення стін навчального кабінету. Вважається, що блакитний колір сприяє розумовій роботі, тому він рекомендується для оформлення кабінетів. Для фарбування стін кабінету іноземної мови добре також застосовувати теплі кольори, що сприятиме створенню атмосфери дружнього спілкування. Зосередженість на роботі досягається також тим, що нічого не дратує психіку. Збудливий вплив певних кольорів не має бути причиною для використання їх для підвищення активності студентів, тому що такі кольори спочатку збуджують, можуть навіть викликати певну агресивність, а потім викликають депресію. Тому слід бути дуже обережним з використанням червоного кольору в інтер'єрі класної кімнати. Дошка має бути темно-зеленого чи темно-синього кольору. Не рекомендується встановлювати чорну дошку. На стіні, де висить дошка, не потрібно створювати різкий контраст кольорів, щоб не стомлювати зір студентів [7]

В кабінеті іноземної мови парти рекомендується розташовувати буквою «П» [8]. Це допомагає створити краще середовище для спілкування, а простір всередині добре використовувати для презентацій, доповідей і т. ін. Для колоквиумів, дискусій, обговорень доцільно використовувати круглий стіл.

Видимість відсутності кутків у кабінеті, що створюється за допомогою встановлення різноманітних шаф, етажерок по кутках надає кімнаті овальної форми. Така кімната знімає агресивність та створює сприятливу для спілкування атмосферу.

При оформленні кабінету іноземної мови слід взяти до уваги його роль у формуванні лінгвокраїнознавчої компетентності студентів. Отже, тут мають бути представлені мапи, народні костюми, твори фольклору, письменники, видатні художники та репродукції їх картин, композитори, тобто все, що формує цілісний образ культури країни, мова якої вивчається.

Отже, оформлення класної кімнати має безпосередній вплив на мотивацію студентів до вивчення іноземної мови.

У статі ми розглянули передумови формування мотивації до вивчення іноземної мови студентами вчз. Ними є створення позитивного образу викладача; фокусування програми на речах, які потрібні студентам у майбутній професійній діяльності; правильне обладнання класної кімнати як місця для навчання, як середовища, в якому студенти мають досягти високих показників якості навчання.

Подальшими розвідками у вивченні цього питання можуть стати дослідження психологічних особливостей формування мотивації вивчення іноземної мови студентами вищих навчальних закладів.

Список використаної літератури

1. Щербакова Т. Н. Профессиональный имидж современного учителя иностранного языка / Щербакова Т. Н. // Теория и практика образования в современном мире: материалы II международной научной конференции (г. Санкт-Петербург, ноябрь 2012 г.). – СПб. : Резюме, 2012. – С. 200.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Бацевич Ф. С. – К. : Академія, 2004. – 342 с.
3. Мороховский Н. А. стилистика английского языка / Мороховский Н. А. – К. : Вища школа, 1991. – 271 с.
4. Phelan T. W. Teaching Style and Classroom Management // Parent Magic Newsletter, Special Teacher's Edition, July 2005. <http://www.parentmagic.com/>
5. Лабунская В. А. Невербальное поведение / Лабунская В. А. – Ростов-на-Дону: Изд-во Ростовского ун-та, 1986. – 135 с.
6. Пиз А. Язык телодвижений / Пиз А. – СПб. : Издательский дом Гутенберг, 2000. – 186 с.
7. Бабаянц А. В. Технология стимуляции реального общения на иностранном языке / Бабаянц А. В. // Иностранные языки в школе. – 2004, – № 3.
8. Решетникова З. Б. Как я поддерживаю интерес школьника в обучении английскому языку / Решетникова З. Б. // ИЯШ. – 2003. – № 2.

Рецензент – доктор психологічних наук, професор Олександренко К. В.

Стаття надійшла до редакції 5.12.2016

Якимчук Ю. Предусловия формирования мотивации изучения иностранного языка студентами высших учебных заведений

На основе исследования вопроса применения мотивационных стратегий на занятиях иностранного языка автором статьи определены предусловия

формирования мотивации изучения иностранного языка студентами высших учебных заведений. Такими предусловиями являются создание позитивного образа преподавателя; фокусирование программы на вещах, необходимых студентам для будущей профессиональной деятельности, которые соответствуют их возрастным и индивидуальным интересам; правильное оформление классной комнаты. Обеспечение этих предусловий способствует эффективному использованию мотивационных стратегий изучения иностранного языка в вузах.

Ключевые слова: мотивация, предусловия формирования мотивации, мотивационные стратегии, образ преподавателя иностранного языка, классная комната.

Yakymchuk Y. Preconditions of Motivation Forming of Foreign Language Learning by College Students

The problem of motivation and motives is one of the key problems of Psychology. The author considers preconditions that are necessary for performing motivation strategies. The first such precondition is creation of the teacher's positive image. The second one is curriculum focusing on the things necessary for the students in their future professional activities and those which correspond to their age and individual interests. Moreover, the level of materials for learning should meet the level of the students' communicative competence and encourage its development. The third precondition is correct equipment of the classroom as the place for learning as the environment where the students should reach high standards of academic results, success in interaction with the teacher and group mates and overcome the consequences of possible previous negative experience connected with foreign languages learning.

The author considers image as the subjective picture of the world or its elements. One of the most important peculiarities of image is its integrity. Image is always a signal that determines reaction of approach to or removal from stimulus. People not only perceive, they feel cognitive, emotional, aesthetic necessity in perception. Image of the foreign language teacher has rather complicated structure. The elements of this image is appearance, temper, character features, correlation between inner and outer self, classroom management style, professional competence, emotional maturity, verbal and nonverbal behavior. Teacher's personal characters and behavior can become strong tool for students' motivation to learn foreign languages.

The appropriate equipment of the classroom is also the precondition of forming students' motivation to learn foreign languages. Equipment and furnishing of the classroom is important factor of forming personal student's culture, is information support of learning process, encourages development of foreign language competences, provides new knowledge about world in general and history, traditions, sights, cultural peculiarities of the country in particular.

Of course classroom should meet hygiene requirements as to the room cleanness, lighting, size and correspond to the security rules. The room should be comfortable and compatible with the teacher's methods and class management. The

room shouldn't be over furnished and each student must have his/her work place. One of the main requirements of the classroom is correspondence of its stands, posters, tables, technical facilities, textbooks, other materials to the curriculum. The stands and posters should be written in the font that can be read by the students from their work places. Some stands should stay in the class permanently, for example the table of irregular words, but most of them should be renewed because everything new encourages interest, curiosity, draws attention. On the other hand, this renewal shouldn't be very often because the material perceived by the sight sensor during rather long period is remembered better. The author recommends to renew the stands and posters approximately once a month.

The author also considers the requirements to the classroom furniture, color of walls, technical facilities, didactic materials.

The author comes to the conclusion that fulfillment the preconditions described in the article gives the teacher opportunity to use successfully motivation strategies in the classroom.

Key words: *motivation, preconditions of motivation forming, motivation strategies, foreign language teacher's image, classroom.*